

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

3293

Vragen van het lid **Ephraïm** (Groep Van Haga) aan de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap over *het nieuwe abonnementssysteem voor schoolboeken het Licentio-Folio systeem (LiFo) waarbij geen hergebruik meer wordt gemaakt van de schoolboeken, maar deze óf digitaal worden aangeboden, óf via wegwerpboeken* (ingezonden 23 mei 2022).

Antwoord van Minister **Wiersma** (Primair en Voortgezet Onderwijs) (ontvangen 28 juni 2022).

Vraag 1

Bent u bekend met het nieuwe systeem dat de drie grootste Nederlandse schoolboeken uitgevers (Malmberg, Noordhoff en ThiemeMeulenhoff) een nieuw systeem voor schoolboeken hebben bedacht?

Antwoord 1

Ja, ik ben bekend met het Licentie-Folio systeem. Dit product wordt in het voortgezet onderwijs aangeboden door diverse grotere uitgevers voor het merendeel van hun methoden. Hierbij schaft de school een licentie aan voor het gebruik van het digitale leermateriaal. Daarmee krijgt een leerling toegang tot de gehele digitale methode, voor alle leerjaren en alle onderwijs-niveaus. De school heeft vervolgens de optie om daar ook een papieren exemplaar (folio) bij aan te schaffen in de vorm van een leerwerkboek, waarin leerlingen ook aantekeningen kunnen maken. Het leerwerkboek is verbruiksmateriaal dat door de leerling kan worden behouden; het hoeft niet terug naar het leermiddelenfonds van de school of naar de distributeur.

Vraag 2

Hoeveel procent van het Licentio-Folio-systeem (LiFo) bestaat uit digitale boeken en hoeveel uit wegwerpboeken?

Antwoord 2

Het LiFo-product bestaat in 100% van de gevallen uit een licentie voor het gebruiken van digitaal lesmateriaal en scholen hebben daarbij de optie om een papieren exemplaar (folio) aan te schaffen. Uit de evaluatie van de Wet

Gratis Schoolboeken (WGS) blijkt dat de meeste scholen in het voortgezet onderwijs in de praktijk digitale licenties combineren met leerwerkboeken.¹

Vraag 3

Komen deze (digitale) boeken uit Nederland of van elders? Wie is verantwoordelijk voor de inhoud en de eindredactie?

Antwoord 3

Scholen hebben de grondwettelijk geborgde vrijheid om leermiddelen te kiezen die passen bij hun onderwijskundige visie en leerlingenpopulatie. Het is aan aanbieders om de inhoud en eindredactie van leermiddelen vorm te geven. Dat geldt zowel voor educatieve uitgevers als voor leermiddelen in het open domein. Ik heb geen inzicht in de productieprocessen van educatieve uitgevers.

Vraag 4

Heeft u de voor- en nadelen, ook op lange termijn, van dit systeem geïnventariseerd? Wat zijn hiervan de resultaten?

Antwoord 4

Het functioneren van de leermiddelenmarkt wordt periodiek gemonitord middels de evaluatie van de WGS. Uit de meest recente evaluatie komen diverse voor- en nadelen van het LiFo-product naar voren, zoals die door verschillende partijen worden ervaren.² Enerzijds is het LiFo-product een antwoord van uitgevers op de behoeften van scholen aan flexibeler inzet van leer materiaal zodat leraren het onderwijs beter op de leerling kunnen afstemmen. Tegelijkertijd willen scholen vrij kunnen kiezen voor een digitale en/of een foliovariant en hebben zij zorgen over de stijgende kosten van leermiddelen.

Ik vind het belangrijk dat leermiddelen kwalitatief goed zijn en scholen voldoende keus in leermiddelen hebben voor een aanvaardbare prijs. Een goede werking van de leermiddelenmarkt is nodig om dit te bereiken. Na de zomer stuur ik uw Kamer een beleidsreactie op de evaluatie van de Wet Gratis Schoolboeken (WGS), waar ik dieper inga op de werking van de leermiddelenmarkt en welke maatregelen ik wil nemen zodat de kwaliteit, keuzevrijheid en betaalbaarheid van leermiddelen geborgd wordt.

Vraag 5

Bent u bekend met het artikel³ waaruit blijkt dat volgens aanbestedingsovereenkomsten schoolleidingen vele jaren gebonden zijn aan het LiFo-systeem? Bent u van mening dat dit tot gevolg heeft dat veel kleine uitgeverijen geen kans meer maken om hun wellicht geschiktere schoolboeken aan scholen te leveren en zo uit de markt worden gedrukt door de drie grote uitgevers?

Antwoord 5

Ja, ik ken het artikel. Zowel in het LiFo-model als in het al langer bestaande huurmodel is het voor scholen mogelijk om jaarlijks te wisselen van methode. Het is in beide modellen goedkoper om methodes voor langere periodes contractueel vast te leggen, scholen krijgen daar prijskortingen voor. Ook bij meerjarige contracten is tussentijds van methode wisselen mogelijk, maar dan wordt de korting verrekend. Flexibiliteit is dus mogelijk, maar kan hogere kosten met zich meebrengen. Het is aan vaksecties en schoolbesturen om het goede gesprek te voeren over het leermiddelenbeleid en hun wensen en eisen ten aanzien van onder andere kwaliteit, flexibiliteit en kosten, en op basis daarvan scherpe keuzes te maken in hun aanbesteding van leermiddelen.

De aanbestedingen van scholen perken de mogelijkheden van kleinere uitgevers niet in. In aanbestedingen kunnen scholen alle methoden uitvragen die op de commerciële markt beschikbaar zijn, inclusief het aanbod van kleine uitgeverijen. Als scholen het aanbod van kleine uitgeverijen geschikter vinden

¹ Kamerstukken 33 088, nr. 6.

² Kamerstukken 33 088, nr. 6.

³ de Volkskrant, 15 mei 2022.

en daarvoor kiezen, zal het marktaandeel van deze uitgevers groeien, in plaats van afnemen.

Vraag 6

Bent u van mening dat de keuzevrijheid voor scholen enorm wordt beknot door deze licenties?

Antwoord 6

Er zitten verschillende aspecten aan het gebruik van licenties. Enerzijds is het een antwoord van uitgevers op de behoefte van scholen om leermiddelen flexibeler in te zetten, zodat zij het onderwijs beter op de leerling kunnen afstemmen. Tegelijkertijd is er bij scholen behoefte om vrij te kunnen kiezen voor een digitale of een foliovariant en bestaan er zorgen over de stijgende kosten van leermiddelen. Indien de vraag van scholen verandert kunnen zij dit in hun aanbestedingen opnemen. SIVON ondersteunt scholen en besturen bij het articuleren en bundelen van de vraag in de markt, zodat aanbieders daar goed op kunnen inspelen.

Vraag 7

Bent u bekend met de vele wetenschappelijke onderzoeken⁴ die uitwijzen dat kinderen en volwassenen beter leren en onthouden van papieren dan van digitale materialen?

Antwoord 7

Ik ben bekend met deze onderzoeken. Uit ander onderzoek blijkt dat digitale leer- en hulpmiddelen kunnen bijdragen aan het verhogen van de leerprestaties en motivatie van leerlingen en het verlagen van de werkdruk van leraren.⁵ Zo stellen digitale toepassingen docenten in staat om beter te differentiëren, waardoor leerlingen op het juiste niveau worden uitgedaagd en kennis op een meer visuele manier getest kan worden dan met papieren lesmateriaal. Het hangt af van de leersituatie en de leerling of papier of digitaal effectiever is. Daarom hebben scholen de behoefte om een optimale mix van leermiddelen te kunnen kiezen voor elke leersituatie.

Vraag 8

Heeft u onderzoek gedaan naar de enorme papierverslinding dat het systeem van wegwerpboeken van het LiFo-systeem met zich meebrengt in vergelijking met het oude systeem van hergebruik? Hoe valt dit te rijmen met de circulaire economie?

Antwoord 8

Voor zover mij bekend is er geen onderzoek gedaan naar de duurzaamheid van het LiFo-product of de andere producten op de leermiddelenmarkt. Bij een traditionele lesmethode is meestal sprake van een apart leerboek dat gehuurd wordt, een e-pack en een apart werkboek. Dit aparte werkboek blijft evenals bij het LiFo-product bij de leerling, en kent dezelfde duurzaamheidsvraag. Om een goede vergelijking te kunnen maken is het nodig om zicht te krijgen op alle relevante duurzaamheidsaspecten, zoals in ieder geval de productie van boeken, de digitale content en opslag daarvan, het vervoer van de boeken van en naar de school of leerling, het gebruik door scholen en leerlingen.

Hier staat tegenover dat het behouden van het leerwerkboek ook didactische waarde heeft. Doordat het leerwerkboek bij de leerling blijft, kan deze het als

⁴ https://www.researchgate.net/publication/297716778_Reading_Across_Mediums_Effects_of_Reading_Digital_and_Print_Texts_on_Comprehension_and_Calibration en Didactief | Lezen en Leren: Papier of scherm? (didactiefonline.nl).

⁵ O.a. Barrow L., Markman L., and Rous C.E. (2009). Technology's Edge: The Educational Benefits of Computer-Aided Instruction. American Economic Journal.

Heijsters, L., & Van der Ploeg, S. NRO Oberon (2020). Digitale leermiddelen en gelijke kansen. Kennisrotonde.

OECD (2021). OECD Digital Education Outlook 2021: Pushing the Frontiers with Artificial Intelligence, Blockchain and Robots.

Onderwijsraad (2017). Doordacht digitaal onderwijs in het digitale tijdperk.

Taylor, E. (2018). *New technology and teacher productivity*. Unpublished manuscript. Cambridge, MA: Harvard Graduate School of Education.

naslag en voor de voorbereidingen van het examen in het laatste schooljaar gebruiken.

Het is aan scholen om leermiddelen te kiezen die passen bij hun leerlingpopulatie en hun didactische visie. Scholen kijken daarbij naar inhoud, vorm, gebruiksgemak, kwaliteit en kosten. Ik juich het toe als scholen in hun keuzeproces ook duurzaamheid meewegen.

Vraag 9

Bent u van mening dat nieuwkomers op de markt voor schoolboeken altijd een kans moeten krijgen, natuurlijk zolang kwaliteit en oafhankelijkheid gewaarborgd zijn?

Antwoord 9

Ja.